

IX / 3,9

IGU

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE
V LJUBLJANI

PROGRAM RAZISKOVALNE NALOGE

VREDNOST IN IZKORIŠČENOST REKREACIJSKIH POVRŠIN

V SR SLOVENIJI

LJUBLJANA, Aškerčeva cesta 12

Program raziskovalne naloge

VREDNOST IN IZKORIŠČENOST REKREACIJSKIH POVRŠIN
V SR SLOVENIJI

Inštitut za geografijo Univerze
v Ljubljani

Direktor:
prof.dr.Vl. Klemenčič

Vl. Klemenčič

Predlagani nosilec:
dr. Matjaž Jeršič

Jeršič

V S E B I N A

1. Naslov projekta	str.	1
2. Raziskovalna naloga	"	1
3. Nosilec raziskovalne naloge	"	1
4. Uvodni del. Opredelitev osnovnih raziskovalnih pojmov	"	1
5. Namen in cilj naloge	"	12
6. Metoda empiričnega proučevanja	"	14
7. Startna točka	"	18
8. Program dela	"	20
9. Delovna hipoteza	"	31
10. Predvidene terminske realizacije programa	"	37
11. Finančni načrt	"	39

1. Naslov projekta

RAZISKOVALNA NALOGA V OKVIRU PROJEKTA REGIONALNI PROSTOR,
SKI PLAN ZA OBMOČJE SR SLOVENIJE

2. Raziskovalna naloga:

VREDNOST IN IZKORIŠČENOST REKREACIJSKIH POVRŠIN V SR
SLOVENIJI

(Podnaslov: Empirično proučevanje sedanjih in bodočih
rekreacijskih navad kot osnova ugotavljanja prostor-
skih učinkov in zahtev.)

3. Nosilec raziskovalne naloge

Dr. Matjaž Jeršič, znanstveni sodelavec Inštituta za
geografijo Univerze v Ljubljani

4. Uvodni del. Opredelitev osnovnih raziskovalnih pojmov

4.1. Predmet proučevanja

V zasnovani raziskavi predstavljamo program
empiričnega proučevanja re-
kreacije kot enega izmed
funkcijskih elementov pro-

s t o r a . Med osnovnimi kategorijami funkcij človeka v sedanji družbi in prostoru (stanovanjska, delovna, oskrbovalna, izobraževalna, prometna in rekreativna funkcija) je rekreativna funkcija ostajala do zadnjih let prostorsko le deloma proučevana, čeprav je prav tako kot ostale prostorsko lokalizirana.

Medtem, ko so različne znanstvene discipline posvečale precejšno pozornost stacionarni obliki turizma kot parcialnemu delu rekreacije, ki je običajno vezana na čas letnega dopusta, so ostale oblike rekreacije, čeprav so za funkcijo prostora prav tako marsikje pa celo pomembnejše, ostane ob strani znanstveno raziskovalnega interesa.

Fenomen rekreacije v urbaniziranih področjih ni samo problem počitniško-dopustniških krajev, turističnih krajev temveč prav tako drugih rekreacijskih področij, objektov in naprav, ki se vežejo ne toliko na čas letnega dopusta, temveč na vsakodnevni, nedeljski ali praznični prosti čas.

Razporedba prostega časa preko leta omogoča teoretično 960 netto ur za vsakodnevno rekreacijo (* 1), 1365 netto ur za rekreacijo ob koncu delovnega tedna oziroma

(* 1) Dnevna rekreacija: 240 dni x 4 ure = 960 netto ur/letno

praznikih (≍ 2) /pri petdnevnem delovnem tednu/, ter 260 netto ur ob rednem letnem dopustu (≍ 3).

Že ta zgolj teoretično postavljena razmerja v razporeditvi prostega časa, ki omejujejo prostor izkoriščanja v rekreativne namene, nas vodijo k ugotovitvi, da se prostorski problemi rekreacije vežejo tako z urejanjem in planiranjem stanovanjskih sosesk in mestnih četrti, rekreacijskih področij praznične in nedeljske rekreacije in končno počitniških turističnih naselij ali regij. Marsikje in tudi v Sloveniji se veže funkcioniranje vseh treh naštetih oblik na isti prostor.

(≍ 2) Nedeljaka in praznična rekreacija:
105 x 13 ur = 1365 netto ur/letno

(≍ 3) Počitniško dopustniška rekreacija:
20 x 13 ur = 260 netto ur/letno

Členitev rekreacije

počitnice

kratkotrajne oblike prostega časa

v kraju
bivanja

izven kraja
bivanja

vsakodnevni
prosti čas

prosti čas
ob koncu
tedna

kratek
dopust

v državi

v tujini

v kraju
bivanja

izven kraja
bivanja

v državi v tujini

4.2. Pojem rekreacije

Pod pojmom rekreacija razumemo časovno kratkotrajno urno ali večdnevno restitucijo zaradi zmanjševanja ali odpravljanja utrujenosti, ki nastaja ob delu, kot tudi izključitev obveznosti in skrbi zaradi regeneracije fizične in psihične energije. V splošnem lahko definiramo: "Rekreacija pomeni obnavljanje ali krepitev fizičnih in psihičnih sposobnosti oslabljenih ali ogroženih zaradi življenjskih in delovnih razmer".

Rekreacija se običajno deli v dve skupini: pasivno, ki se odvija brez večje fizične aktivnosti udeleženca (t.j. prisostvovanje pri zabavnih, kulturnih, športnih in družbenih manifestacijah, pogosto celo indirektno s pomočjo sodobnih optičnih ali slušnih tehničnih komunikacijskih sredstev) in aktivno, pri kateri udeleženec sam sodeluje in to ne zgolj z opazovanjem.

Členitev raziskovalnega programa se nanaša skoraj v celoti na drugo skupino, torej na aktivno rekreacijo saj se predvsem ta del veže na večje prostorske kvantitativne in kvalitativne zahteve.

4.3. Rekreacija in prostor

Determinanta čas pri sedanjih tehnično-ekonomskih pogojih omejuje prostor rekreacije na več stopenj.

- Vsakodnevna rekreacija navezana na prosti čas po opravljenih dnevnih dolžnostih, ki se lahko odvija v stanovanju, stanovanjski soseski, kraju bivanja ali njegovi bližnji okolici.
- Poldnevna, eno do trodnevna rekreacija navezana predvsem na prosti čas ob koncu delovnega tedna ali ob praznikih. Vezana je na kraj stalnega bivanja ali na takoimenovano izletniško disperzivno območje.
- Počitniško-dopustniška rekreacija vezana na čas letnega dopusta, redkeje tudi na čas večjega števila prazničnih dni. Prostor realizacije je glede na oddaljenost od izhodišča vsaj teoretično neomejen, v praksi pa se tudi v tej obliki javljajo določene prostorske zakonitosti.

Vse naštetе oblike so geografsko pogojene in odvisne od številnih socialno-ekonomskih elementov, vsi pa součinkujejo v okviru dveh glavnih komponent: to sta prostor in prebivalstvo.

4.4. Rekreacija in prostorsko urejanje

Rekreacija je torej omejena na določen prostor in na določeno prebivalstvo; s tem pa sodi njeno proučevanje med prostorske vede in hkrati v okvir raziskovanj v zvezi z načrtnim urejanjem prostora.

V zvezi s funkcioniranjem rekreacije v prostoru se pojavlja niz problemov, katerih reševanju naj bi služilo raziskovalno proučevanje. Proučevanje rekreacije se namreč veže z naslednjo prostorsko problematiko:

- a) Realizacija prostorskih zahtev rekreacije sovpada z zakonitostmi naselitvene, gospodarske in prometne strukture. Zahteve pri ohranitvi in zaščiti naravnih pokrajin, zaščiti vrednosti njenih sestavnih elementov kakor tudi formiranje novih rekreacijskih površin ali naprav pa je pogosto v konkurenčnem odnosu do zakonitosti drugih prostornih struktur. Posebno v naseljih ali v gosto naseljenih urbaniziranih območjih se pojavlja konkurenca v izkoriščanju tal, pogosto v škodo rekreativni funkciji. S tem v zvezi se javlja naloga u s t r e z n e r a z d e l i t v e p o v r š i n , u s t r e z n e z a š č i t e n a r a v n i h d o b r i n , ki so za rekreacijo osnovnega pomena.

Naloge prostorskega urejanja, ki izhajajo iz tega, so zelo obsežne. Na primer:

- Izboljšanje oziroma zagotovitev higienskih in zdravstvenih razmer v naselju z ustrezno čistostjo zraka, zaščito pred hrupom ipd.
- Ohranitev določenega deleža zelenih površin, ki morajo biti locirane v ustrezni razdalji in javno dostopne.
- Ustrezna zaščita oziroma ohranitev rekreacijskih površin pred prostorskimi posegi, ki negativno vplivajo na rekreacijo. To je pomembno zlasti v posebej privlačnih počitniško- dopustniških in izletniških področjih. To so predvsem večje industrijske površine, neustrezna predvsem pregosta gradnja ipd.
- Izboljšanje prometnih naprav, ki naj omogočijo hitro in ceneno dosegljivost rekreacijskih področij. Semkaj sodijo ustrezne cestne povezave, žičnice, parkirni prostori, pristanišča ipd.
- Izboljšanje zlasti pa prilagajanje rekreativne ponudbe povpraševanja, to je željam in potrebam potrošnikov rekreacije; zlasti še urejanje in prilaga-

janje prostora rekreativnih aktivnostim (od lova, ribolova, hoje, sprehajanja, različnih športnih dejavnosti, razgledišč ipd).

- Zaščita rekreativne vrednosti posameznih prirodnih atraktivnih elementov pred negativnimi vplivi - onesnaženja vode, tel ipd.

b) Idealni koncept zahteva naj bi se rekreativne vrednosti prostora izrabljale tako, da bi bilo ohranjeno biološko, vodno in klimatsko ravnovesje, saj v ciljnih področjih rekreacije vrše svojo funkcijo običajno tudi druge na prav isti prostor navezane primarne dejavnosti: kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo. Neustrezna sinhronizacija med temi uporabniki lahko vodi do škode na račun ene ali druge dejavnosti. Naloga prostorskega urejanja s tem v zvezi je, da p o s p e š u j e s i m b i o z o n a š t e t i h p a n o g, k i s o o d v i s n e o d i s t i h n a r a v n i h d a n o s t i .

Naloge, ki izhajajo iz te preblematike pa so predvsem nalsednje:

- Moderno kmetijstvo teži k izrabi površin v območjih z boljšimi pogoji in k racionalizaciji produktivnih površin vsled česar se marsikje, kjer so pogoji za intenzivno izrabo slabši umika. Pogosto pa so prav področja z ekstenzivno kmetijsko izrabo istočasno tudi turistično atraktivna. Z umikom kmetijstva v takih področjih pokrajina izgublja na svoji rekreativno-funkcionalni in fiziognomski vrednosti. To velja predvsem za področja gorskih kmetij in planin, kjer se z zaraščanjem travnikov in pašnikov funkcionalna vrednost za rekreacijske dejavnosti manjša.

Istočasno pa nastaja v področjih z ekstenzivno agrarno strukturo tudi problem v zvezi z zaostajanjem ekonomsko-socialnega razvoja, ki se ne očituje samo v izrabi tal temveč tudi v naselitveni strukturi.

Rekreacija in z njo povezane dejavnosti zaradi svoje sezonske variabilnosti ali zaradi svojega premajhnega ekonomskega učinka ne morejo nuditi povsod funkcije nove in samostojne eksistenčne osnove. Iz naštetega izvira prav tako ena izmed nalog prostorskega urejanja: v okviru rekreativne funkcije omogočiti dodatno zaposlitev, o b d r ž a t i p r e b i v a l s t v o i n o h r a n i t i

k u l t u r n o p o k r a j i n o .

- c) Ugotovitvi, da potrebuje potrošnik rekreacije počitek in sprostitev slede nadaljnje prostorske zahteva: za sproščanje in pridobivanje psihičnih in fizičnih sil je potrebno diferencirano naravno okolje in ustrezne naprave.

Rekreativno področje pa lahko s posameznimi tehničnimi rekreacijskimi napravami izgubi na prirodni izvirnosti ali atraktivnosti, toda obenem pridobi na privlačni moči za vse močnejšo skupino povpraševalcev, ki si žele naprave za različne rekreativne aktivnosti . S tem v zvezi se pogosto pojavlja alternativno vprašanje: nedotaknjena ali opremljena pokrajina ali popoln mir ali rekreativna aktivnost in do kakšne stopnje? Čeprav vse socialne skupine nimajo enakih navad in želja, prevladuje na osnovi tujih empiričnih dognanj ugotovitev, da si večina povpraševalcev rekreacije ne želi popolne osamitve v naravi, temveč okolje sproščenih odnosov in rekreativnih aktivnosti. Na drugi strani pa se večina nagiba proti zgubljanju stika z naravo, hrupu ali pretirani gostosti izkoriščanja rekreativnih površin.

Iz navedenega izhajajo prav tako naloge, ki naj zagotove u s t r e z n o n a s i č e n o s t r e k r e a c i j s k i h p o v r š i n; u s t r e z e n o d n o s m e d n a r a v n i m o k o l j e m i n r e k r e a c i j s k i m i n a p r a v a m i , d i f e r e n c i r a n e m u p o v p r a š e v a n j u p o t u r i s t i č - n i h d e j a v n o s t i h n a j b i o d g o v a r j a l a u s t r e z n a p o n u d - b a .

Vsem željam po ohranitvi elementarnih rekreacijskih dejavnikov mora t o r e j slediti ustrezna politika širitve turistično terciarnih funkcij in zavedno usmerjanje miru in rekreacijskih dejavnikov.

5. Namen in cilj naloge

Za reševanje vseh naštetih problemov naj bi projekt prispeval bistvene rešitve. P r e d v i d e v a n j a k d a j , k a k o i n k j e n a j b i i n - v e s t i c i j s k a v l a g a n j a l a h k o d o s e g l a o d g o v a r j a j o č i c i l j b o d o m e d o s n o v n i m i c i l j i t o d a

brez analize skupnih ekonomskih stroškov in iztržkov.

Za zadovoljivo prostorsko usmerjanje rekreacije in kot osnova čistemu ekonomskemu planiranju namreč niso potrebni le izračuni stroškov in iztržkov, temveč predhodno tudi poznavanje navad, želja in potreb rekreacijskih konzumentov v prostoru, pri čemer je za prognoziranje še posebej pomembno vprašanje kako vplivajo posamezni dejavniki na rekreacijske navade, njihovo strukturo in obseg v prostoru.

Programski cilji proučevanja naj bi bili združeni v nalsednjih točkah:

- a) Znanstveno proučevanje rekreacijskih navad, želja in potreb. Spoznavanje rekreacijskih dejavnosti po obsegu in času v prostoru kot predpogoj ekonomsko-investicijskega planiranja rekreacijskih področij, kajti od vrste in

realizacije rekreacijskih dejavnosti zavisi vrednost nekega prostora, od tega pa zavisi tudi način in obseg opremljenosti.

- b) ~~Ugotavljanje~~ vpliva dejavnikov, ki uravnavajo rekreacijske navade in potrebe. Vsaka od rekreacijskih dejavnosti je namreč odvisna od kombinacije različnih dejavnikov. Brez proučitve posameznih dejavnikov je lahko prognoza, s tem pa tudi odločitve subjektivna v tolikšni meri, da vodi celo v povsem napačne odločitve.

6. Metoda empiričnega proučevanja

Statistika turizma, še bolj pa statistika celotnega kompleksa rekreacije je ena izmed ovir pri raziskovalnem proučevanju. Medtem ko pojav izletniške in vsakodnevne rekreacije statistično sploh ni registriran, je razpoložljiva statistika turizma pomanjkljiva. Pomanjkljivosti so posledica teavne ločitve pri statističnem diferenciranju turistov in številnih povezav turizma in rekreacije

z drugimi družbeno-ekonomskimi dejavnostmi. Raziskovalne ali statistične institucije v razvitih državah izvajajo v zadnjih letih občasna ali stalna posebna opazovanja ali anketiranja, da bi tako dobili osnovo za znanstveno, predvsem pa prostorsko plansko proučevanje rekreacije.

Poleg razpoložljivih statističnih pokazateljev zahteva znanstvena proučitev predhodno naštetih ciljev, zlasti če se želi dobiti ustrezen kvantitativen rezultat, določena empirična opazovanja, anketiranja, štetja ipd. Pri tem so na razpolago tri metodološke različne možnosti, ki najv bi se deloma uporabile tudi pri realizaciji predloženega projekta.

- a) Proučevanje v ciljnem področju ob pomoči ankete med koristniki rekreacije ali z indirektnimi štetji ali opazovanji.
- b) Merjenja (ali tudi anketiranja) rekreacijskih prometnih tokov med izhodišči in ciljnim področji.
- c) Reprezentativna anketiranja med potencialnimi koristniki rekreacijskih storitev v izhodišču, to je kraju stalnega bivanja.

Ad a) Cilj te metode so eksaktna kvantitativna merjenja realizacij rekreacije in njenih učinkov v prostoru. Za merjenja oziroma anketiranja je možno izbrati posamezne karakteristične dneve v letu, kar zahteva relativno majhne personalne in finančne stroške.

Raziskovalne rezultate lahko poseduje ta metoda pri proučevanju vsakodnevne, izletniške ali dopustniške rekreacije. Žal pa je pri vseh empiričnih raziskovanjih v ciljnem področju praktično težko doseči reprezentativno vrednost zbranih podatkov. Kljub temu pa lahko tako zbrani podatki služijo kot osnova pri širšem regionalnem, kot tudi ožjem komunalnem planiranju.

Ad b) Uporaba te metode je možna z novimi tehničnimi pripomočki (števniki aparati) ali z osebnim registriranjem prometnih tokov. Oba načina pa zahtevata personalno močno ekipo. Ta metoda daje razen za načrtovanje prometnih zmogljivosti tudi ustrezno osnovo za proučevanje rekreativnih gravitacijskih območij in koncentracije rekreativnega povpraševanja. Žal pa ne omogoča zbor gradiva za kavzalno proučevanje posameznih dejavnikov, vsled česar je omejena tudi njena uporabnost pri izračunu prognoze.

Ad c) Pri proučevanju v izhodiščih je najlažje doseči reprezentativne podatke. Žal pa je metoda samo deloma ustrezna za proučevanje področij medregionalne rekreacije saj ustreza predvsem za proučevanje rekreacije domačega prebivalstva. Z uporabo ustreznega izbora anketirancev je možno z razmeroma majhnimi stroški doseči znanstveno vredne reprezentativne pokazatelje.

Pri proučevanju rekreacije v slovenskem prostoru, kjer imamo opravka z vsakodneвно, izletniško in počitniško obliko domačih in tujih konzumentov rekreacije je potrebno vse tri naštetе metodološke načine med seboj kombinirati.

7. Startna točka

Vse večji obseg mobilne rekreacije oziroma turizma, ki ni vezan na prenočevanje izven kraja bivanja in ki ga zato statistika sploh ne zajema, zahteva določena empirična proučevanja.

Te potrebe so pred leti spoznali v vseh razvitejših regijah, kjer je postala rekreacija sestavni del človekove funkcije v prostoru in kjer kot pojavna oblika s svojimi učinki le ni več vezana le na nekaj počitniških dni. V zadnjih letih so bile zato izdelane številne empirične raziskave, ki zajemajo s sodobnimi empirično-kvantitativnimi metodami celoten in vedno bolj mobilni prostočasni del človekovega življenja.

V Sloveniji je bila dosedaj opravljena le vzorčna raziskava in sicer za izletniško rekreacijo Ljubljane, ki pa žal nima reprezentativne vrednosti.

Inštitut za geografijo Univerze oziroma nosilec predlaganega projekta je v času enoletnega študijskega bivanja v tujini izbral in pripravil podrobno metodologijo zadevnega proučevanja na osnovi večinoma neobjavljenih regionalno prostorskih načrtov in empiričnih

raziskav, opravljenih v Franciji , Zahodni Nemčiji, na Nizozemskem, Švedskem, Poljskem, v Finski in Danski. Inštitucija, na kateri se je nosilec izpopolnjeval, je namreč posebno močno usmerjena v prostorska proučevanja rekreacije.

8. Program dela

8.1. Členitev programskih kompleksov

Program proučevanja rekreacije v slovenskem prostoru je glede na različne prebivalstvene in prostorne odnose možno deliti v več kompleksov. Čeprav na isti prostor vpliva običajno hkrati več kompleksov, je program sestavljen tako, da se lahko proučevanje sestoji iz več vsebinskih in časovno ločenih oziroma etapnih proučevanj.

I. Rekreacija in prostor slovenskih izhodišč:

- a) Dnevan rekreacija v kraju bivanja ali njegovi najbližji okolici.
- b) Izletniška rekreacija v disperzivni okolici posameznih izhodišč.

II. Rekreacija in prostor neslovenskih izhodišč:

- a) Izletniška rekreacija izhodišč, katerih disperzivne cone segajo v slovenski prostor (sosednja mesta SR Hrvatske ter Avstrije in Italije).
- b) Počitniška rekreacija evropskih izhodišč v slovenskem prostoru.

8.2. Dnevna in izletniška rekreacija

a) Rekreacija v kraju bivanja

Ker se vsakodnevna in pogosto tudi še konectedenska rekreacija izvaja v ožjem stanovanjskem okolju v katerem se prež iveri relativno največ prostega časa, je ta oblika in prostor rekreacije pri večini zlasti pri mlajših in starejših starostnih skupinah med najpomembnejšimi, čeprav se ji posveča skoraj najmanj pozornosti.

Idealno stanovanjsko okolje se običajno identificira z naslednjimi rekreativnimi elementi: mir, sonce in zelenilo. Stanovanje četudi v zelenem okolju pa je pri sedanjem gradbenem načinu redko ustrezno tudi za funkcionalno rekreacijo. Javne zelene površine kot kažejo tuji empirični rezultati za vsakodnevno rekreacijo nimajo posebne vrednosti, če so oddaljeni od stanovanja več kot 15 minut pešhoje. Posebno pomembno za njihovo funkcijo in vrednost pa je, da je dajejo samo možnosti za sprehod in pasivno opazovanje narave, temveč da so opremljeni z napravami za psihično in fizično sprostitvev.

V okviru teh konceptov je pomembna proučitev naslednjih prostornih elementov:

- rekreacijski elementi stanovanja (stanovanje z vrtom, s teraso, z balkonom, brez balkona),
- rekreacijski elementi izven stanovanja (posest vrtnička, javne zelene in rekreacijske površine različnih kategorij, kot so parki, otroška in športna igrišča, kopališča itd).

b) Rekreacija izven kraja bivanja - poldnevna, eno do trodnevna izletniška rekreacija

Poldnevna, eno do trodnevna rekreacija se ujema predvsem z rekreacijskimi dejavnostmi ob koncu delovnega tedna ali ob praznikih. Pri nas označujemo to vrsto rekreacije s pojmom zletniški turizem, čeprav oznaka ni dovolj točna.

V mestih oziroma območjih večje prebivalstvene koncentracije se z naraščajočo kupno močjo in prostim časom večja mobilnost širokega kroga prebivalstva. S tem se tudi vse bolj povečuje pomen rekreacije izven kraja stalnega bivanja ob koncu tedna ali ob praznikih.

Določevalna determinanta za omejevanje izletniške rekreacije je njena prostorna omejenost okrog izhodišč, kot posledica časovne limitacije prostega časa, ki omejuje čas vožnje.

S tem ko postaja oziroma je postala rekreacija izven kraja bivanja ena izmed rednih življenjskih navad oziroma potreb sodobne družbe, postajajo tudi izletniška območja pomemben prostorski funkcijski element, ki ga pri problematiki odnosov mesto - okolica - prebivalstvo ni mogoče prezreti.

Za skupni koncept planiranja mestnih gravitacijskih območij je zato potrebna eksaktna strukturna analiza rekreacijskih navad posameznih socialnih skupin in iz tega izhajajočega regionalna prognoza, katere izračun je možen le s pomočjo številnih deloma empirično ugotovljenih elementov: rekreacija izven kraja bivanja je namreč rezultanta prostega časa, osebnega dohodka, posedovanja prevoznega sredstva, poklicne in izobrazbene strukture, kvalitete stanovanja, starostne strukture, družinske strukture, tipa naselja, rasti prebivalstva, posedovanja sekundarnega-počitniškega bivališča in razmestitve prirodnih atraktivnih in tehničnih elementov.

Z rekreacijo izven kraja bivanja pa se vežejo številni receptivni prostorski elementi; ustrezna fiziognomska pogojena pokrajina, športna igrišča, smučišča, vodne površine, kopališča, izletniške poti, parkirni prostori, razgledišča, weekend naselja itd.

Empirično proučevanje vsakodnevne rekreacije v kraju bivanja in izletniške rekreacije v ustrezni disperzivni coni naj bi zatorej izhajalo iz naslednjih delovnih ciljev.

Najprej bi bile ugotovljene vrste, smeri in obseg izletniških rekreacijskih oblik, kajti šele poznavanje rekreativnih oblik in navad dovoljuje diferencirati prostorsko ponudbo rekreacijskem povpraševanju. Ugotovljeni naj bi bili posamezni dejavniki rekreacije in na osnovi njihove vloge izračunan sedanji in bodoči rekreacijski potencial ter ustrezne prostorske potrebe.

8.3. Podroben program proučevanja dnevne in izletniške rekreacije

I. Izhodiščni dejavniki proučevanja

a) Motivi prostorne mobilnosti:

- Sprememba okolja (beg izven hrupa, povratek k naravi).
- Struktura poklicnega dela (monotonija, neoseb-
nostni delovni svet, ...)
- Konflikti v poklicnem in zasebnem življenju
(želja po sproščenih in neposlovnih kontaktih,
"beg" izven vsakodnevnih problemov, ...)
- Želja po telesni obremenitvi (želja po gibanju).

b) Osnove za aktivnost v ciljnem področju

- Želja po prirodni pokrajini in direktnem vpli-
vu posameznih prirodnih elementov.
- Želja po pristočasnih aktivnostih.
- Demonstracija socialnega statusa kot sredstvo
simboličnega prestiža (element pri izboru dolo-
čenih rekreacijskih aktivnostih)

c) Osnove za izbor cilja

- Prestižni ali popularni pomen ciljne točke
ali kraja.

- Opremljenost in atraktivnost cilja
 - . vizuelni atraktivni elementi
 - . prirodna fizična vednost
 - . opremljenost za aktivno ali pasivno rekreacijo
 - . gradbeni način ali stil opremljenosti.
- Oddaljenost rekreacijskih ciljev v povezavi s časovno odvisnostjo.
- Demografsko socialni dejavniki (starostna struktura, družinska struktura).
- Dejavnik socialne slojevitosti (pri višjem socialnem sloju je interesno polje širše).
- Dohodek (z naraščajočim dohodkom se večja udeležba, to je potencial).
- Stanovanjski pogoji v kraju bivanja (velikost naselja, opremljenost soseske, kvaliteta stanovanja).
- Posedovanje prometnega sredstva

II. Prostrona razporeditev vsakodnevne in izletniške rekreacije:

- a) Obseg dnevne in izletniške rekreacije. Ugotovitev sedanjega rekreacijskega potenciala.
- b) Prostorna razporeditev rekreacijskega povpraševanja.

Ugotovitev disperzivnih rekreacijskih območij.
Izdvojitev različnih tipov rekreacije na osnovi
njihove regionalne, časovne variabilnosti.

- c) Vpliv naravnih atraktivnih dejavnikov na razporeditev rekreacije.
- d) Vpliv rekreacijskih naprav na razporeditev rekreacije.
- e) Vpliv prometnih komunikacij na rekreacijsko povpraševanje.

III. Prognoza

- a) Ugotovitev bodočega vsakodnevnega in izletniškega rekreacijskega potenciala.
- b) Ugotovitev obsega bodočih rekreacijskih dejavnosti in njih vpliv na izkoriščanje in modificiranje prostora.
- c) Izračun prostorskih potreb.

8.4. Počitniško-dopustniška rekreacija

Tudi pri delu dinamične rekreacije, ki je povezana s prostim časom ob letnem dopustu in bivanjem izven kraja stalnega bivanja, ki jo ponavadi označujemo s pojmom turizem, nam turistična statistika daje le delno možnost ugotavljanja odnosa rekreacijskih potrošnikov do prostora.

Poleg znanih dejavnikov je potrebno proučiti predvsem kakšno vlogo vrše geografsko pogojeni elementi (razdalja med izhodišči in ciljnim področji) na tvorjenje turističnih krajev. Pri tem je še posebej pomembno ovrednotiti "vožnjo" in "bivanje", saj se počitniški turizem koncentrira v določenih prostorih, ki glede na primarne in sekundarne atraktivne dejavnike prednačijo. Pri tem pa zavisi stopnja učinkovitosti atraktivnih dejavnikov od mnogih prostornih dejavnikov, ki delujejo v izhodišču in ciljnem področju.

Turistična atraktivnost namreč ni permanentno svojstvo motiva, temveč relativno, saj je odvisno od rekreacijskih navad, ki pa so spremenljive. Zato je vrednost nekega prostora možno ovrednotiti le s proučevanjem prostornih rekreacijskih zahtev in navad turističnih konsumentov.

Navade, želje in potrebe odvisne od kompleksa drugih elementov ne določajo samo kvaliteto turistično- rekreativne vednosti nekega motiva, temveč so tudi osnova za ekonomsko analizo.

Program

I. Izhodiščni dejavniki

Pri proučevanju počitniške rekreacije delujejo isti dejavniki kot pri predhodnih oblikah dnevne in izletniške. Zato velja za proučevanje ista programska shema, navedena na strani 25.

II. Prostorna razporeditev počitniške rekreacije

- a) Obseg, smer in struktura počitniško rekreacijskih tokov. Ugotovitev rekreacijskega potenciala, ki gravitira v slovenski prostor.
- b) Prostorna razporeditev počitniško rekreacijskega povpraševanja. Izdvojitev različnih tipov rekreacije na osnovi njihove regionalne in časovne variabilnosti.
- c) Potovalne in počitniške navade. Prednostno udeleževanje v ciljnem področju vezano na prostorske zahteve. Rekreacijska pričakovanja konsumentov odvisna od prostorskih kvalitiet.

- d) Vpliv in vrednost naravnih atraktivnih elementov kot kristalizacijskih jeder. Naravni atraktivni elementi v povezavi s počitniško predstavo in pričakovanji.
- e) Vpliv rekreacijskih naprav na razporeditev počitniške rekreacije.
- f) Vpliv geografskega položaja in prometnih komunikacij na rekreacijsko povpraševanje. Geografsko-nacionalne sociološke in transportne oblike počitniško- rekreacijskih tokov.

III. Prognoza

- a) Ugotovitev obsega in posameznih pomembnejših zvrsti rekreacijskih dejavnosti vezanih na izkoriščanje prostora.
- b) Izračun prostorskih potreb.

9. Delovna hipoteza

9.1. Vsakodnevna in izletniška rekreacija

Vsakodnevna in izletniška rekreacija, ki postaja v slovenskem prostoru vse pomembnejši funkcionalno-prostorski pojav, je ostala dosedaj statistično in raziskovalno praktično povsem neobdelana, čeprav je v mnogih turistično-rekreacijskih projektih, žal samo okvirno navedena med osnovnimi zvrstmi prostorskega povpraševanja. Tudi dejansko so danes v Sloveniji mnoge turistično-rekreacijske naprave pa tudi regije odvisne od vsakodnevne ali izletniške rekreacije.

Pri postavljanju hipotez v zvezi s proučevanjem te vrste rekreacije so uvidoma pomembne naslednje splošne prostorske ugotovitve:

- a) Za vsakodnevno rekreacijo je še vedno najpomembnejše stanovanje oziroma njegovo neposredno okolje. Rekreacijske naprave za vsakodnevno rekreacijo redko vrše svojo funkcijo, če so oddaljene od stanovanja več kot 15 minut.

Razdalje poldnevni, eno do tridnevni turistično rekreacijskih potovanj so omejene na daljavo do 150 km

okrog izhodišča. Znotraj con s to razdaljo se tvorijo nadaljnje notranje cone z večjo ali manjšo intenzivnostjo izletniških tokov. Poldnevni izleti se vežejo v glavnem na disperzivno cono z razdaljo 40 do 50 km, celo dnevni pa so najintenzivnejši v coni do 80 km in le redko presežejo 150 km.

V pogledu receptivnih motivov, to je raznovrstnosti, atraktivnosti, koncentriranosti in oddaljenosti motivov od izhodišč slovenskih in sosednjih regij ima slovenski prostor za razvoj vsakodneвне, še bolj pa izletniške rekreacije prav gotovo pomembno vlogo, saj meji na dve ekonomski razviti državi z mestnimi aglomeracijami, pa tudi večja mesta sosednje Hrvatske segajo s svojimi izletniško-disperzivnimi conami v Slovenijo.

Cone pomembnejših izhodišč: Ljubljana (200.000 prebivalcev), Maribora (110.000), Rijeke (120.000), Zagreba (150.000), Trsta (300.000), Gorice (50.000) Udin (80.000), Celovca (70.000) in Graza (230.000) pokrivajo z razdaljo 40 km kot hipotetično disperzivno cono poldnevne izletniške rekreacije večino Slovenije; cone celodnevni rekreativni potovanj pa celoten slovenski prostor.

b) Izletniška kvota niha pri zahodno-evropskih mestih: pri večjih od 20 do 50 %, pri srednjih od 20 do 30 %. (Izletniška kvota zajema delež prebivalstva, ki ob lepem vremenu, ob koncu tedna odhaja redno na eno ali dvodnevni izlet izven kraja stalnega bivanja). To kvoto je mogoče pri proučevanju v slovenskem prostoru uporabiti zgolj za hipotetične zaključke, saj se posamezna predhodno našteta mesta, katerih izletniška disperzivna območja segajo v Slovenijo, razlikujejo po svoji družbeno-ekonomski strukturi in s tem tudi po različnih rekreacijskih navadah in potrebah.

- Če bi na osnovi tujih ugotovitev upoštevali hipotetičen podatek, da znaša sedanji izletniški potencial obeh večjih slovenskih mest: Ljubljane in Maribora 20 % in da se izletniška rekreacija ~~ne~~ obeh realizira večinoma v Sloveniji, bi lahko računali ob lepem vremenu ob koncu tedna z izletniškim potencialom 61.000 izletnikov. (Ekstremi so predvidoma še višji).
- Če predpostavljamo, da znaša konec - tedenski izletniški potencial ostalih neslovenskih mest, to je Zagreba, Graza, Celovca, Udin in Rijeke skupno 210.000 oseb in da odpade na slovenski prostor računamo zelo rezervirano 20 % prostorne realizacije, dobimo nadaljno vsoto 40.000 izletnikov.

- Če sklepamo, da znaša sedanji izletniški potencial obeh sosednjih mest Trsta in Gorice 70.000 oseb, in da gravitira od teh v Slovenijo vsaj 60 %, dobimo nadaljno vsoto 40.000 izletnikov.

Skupen hipotetičen povprečen konec-tedenski izletniški potencial večjih mest, ki gravitirajo v slovenski prostor znaša točej 150.000 do 200.000 oseb, ne upoštevajoč pri tem viškov, ki te izračune občasno prese-gajo.

Hipotetična navajanja kažejo, da je izletniški turizem že dobil obseg prostorskega pojava, ki ga zaradi svojega sedanjega in bodočega vpliva na prostor kaže resno raziskovati. (Medtem ko je znanstveno-raziskovalna dejavnost dnevni in izletniški rekreaciji posvetila komaj omembe vredno pozornost, ga dnevno časopisje v okviru svojih možnosti že redno zasleduje.) Prav tako malo pozornosti pa se posveča vsakodnevni rekreaciji, razen tistim oblikam, ki so povezane s šolskim ali aktivnim športnim udejstvovanjem.

Proučevanje vsakodnevne in izletniške rekreacije v Sloveniji je povezano z reševanjem mnogih prostorskih problemov, ki smo jih kot splošne navedli že uvodoma. Tu naj jih le i ilustriramo z nekaterimi očitnimi primeri.

- Problem prometnih komunikacij (prometna prenasičenost v času izletniških viškov na Koprskem), parkirnih prostorov (v celotnem slovenskem obalnem področju).
- Problem prenasičenja rekreacijskih površin zaradi občasnega izletniškega povpraševanja. (prenasičenost kopaliških zmogljivosti ob slovenski obali, smučišč v Kranjski gori, Krvavcu, Pohorju itd.)
- Problem prilaganja rekreacijskih naprav novim rekreacijskim navadam in potrebam. (V zadnjih desetih letih je bilo v Sloveniji zgrajenih nad 35 žičnic s skupno urno kapaciteto nad 20.000 oseb, pri čemer niso upoštevane manjše prenosne žičnice.) Velik del novih rekreacijskih naprav je odvisen prav od izletniškega turizma; ker njegovih prostorskih potreb ne poznamo, jih je težko objektivno planirati. N o v a i n v e s t i c i j s k a v l a g a n j a v rekreacijske naprave prav tako r a č u n a j o z m o č n i m i z l e t n i š k i m p o v p r a š e v a n j e m , ž a l b r e z u s t r e z n i h o s n o v n i h z n a n s t v e n o r a z i s k a n i h a r g u m e n t o v .

Ker vloga vsakodneвне in izletniške rekreacije niti statistično niti znanstveno -

raziskovalno ni proučena,
je v večini elaboratov pojav
zgolj hipotetično vključen
med elemente povpraševanja,
včasih prezrt, ponekod pa se
mizaradi subjektivnih ocen
daje pretiran pomen.

10. Predvidene terminske realizacije programa

10.1 Do 30. aprila 1970

- Proučitev vsakodnevne in konectedenske izletniške rekreacije slovenskega prebivalstva.

- . Izvedba reprezentativnega poizvedovanja - anketiranja. Uporaba metode slučajnega izbora v izhodiščih rekreacije, to je v izbranih naseljih različne velikosti in z različno socialno strukturo (mikrocensus).
- . Zbiranje dodatnih in indirektnih pokazateljev v ciljnih področjih.
- . Obdelava in analiza zbranih podatkov, ugotovitve in zaključki.
- . Prognoza na osnovi zbranih pokazateljev.
- . Izračun prostorskih potreb in zahtev vsakodnevne in izletniške rekreacije slovenskega prebivalstva.
- . Hipotetični rezultati mobilne vsakodnevne in izletniške rekreacije neslovenskih izhodišč (izhosišč sosednjih držav in SR Hrvatske).

10.2. Do 31. decembra 1970

- Proučitev mobilne vsakodnevne in konectedenske izletniške rekreacije sosednjih neslovenskih izhodišč.

- . Zbiranje pokazateljev v ciljnih ali vmesnih področjih.
- . Obdelava in analiza zbranih podatkov, ugotovitve in zaključki.
- . Prognoza mobilne vsakodnevne in izletniške rekreacije, ki se bo realizirala v slovenskem prostoru.
- . Izračun prostorskih potreb in zahtev.

10.3 V letu 1971

Proučitev prostorskih elementov počitniške rekreacije.

11. Finančni načrt

11.1. Program do 30. aprila 1970 (10.1)

I. Osebni dohodki

- nosilec naloge - 1180 ur po 9,35	N/din	11.033,00
- tehnično osebje (analitiki, kartografi) = 3750 ur po 6,90	"	25.875,00

	N/din	36.908,00
--	-------	-----------

obvezni prispevek	"	19.930,00
-------------------	---	-----------

	N/din	56.838,00
--	-------	-----------

- študentje (anketiranje, zbiranje gradiva) 3250 ur po 7,70	N/din	25.062,00
---	-------	-----------

II. Potni stroški in dnevnice	"	11.000,00
-------------------------------	---	-----------

III. Režija - ostali materialni izdatki	"	50.100,00
---	---	-----------

Skupaj	N/din	143.000,00
--------	-------	------------

11.2 Program do 31. decembra 1970 (10.2)I. Osebni dohodki

- nosilec naloge - 1400 ur po 9,35	N/din	13.090,00
- tehčno osebje (zbiranje podatkov, analitska obdelava, kartografska dela) = 4500 ur po 6,90	"	31.050,00
	N/din	44.140,00
osebni prispevek	"	23.835,00
	N/din	67.975,00
- študentje (zbiranje gradiva, analize)	"	8.025,00
II. Potni stroški in dnevnice	"	12.000,00
III. Režija - ostali materialni izdatki	"	47.000,00
Skupaj	N/din	135.000,00
	=====	

11.3. Program za leto 1971 bo sestavljen kasneje